

MR. CARTER'İN TÜRKİYE VE İRAN KÜTÜPHANELERİNİ ZİYARETİ *

Unesco'nun Kütüphaneler Bölümü şefi Mr. E. J. Carter, Unesco'nun kütüphane programlarının bu memleketlerdeki gelişmesi üzerinde konuşmalar yapmak maksadiyle Türkiye ile İran'a kısa bir ziyaret yapmıştır. Bu iki memleketin kütüphane faaliyetleri hakkında kendisinin bize ulaştırdığı müşahedeler aşağıdadır:

TÜRKİYE:

Türkiye'deki en enteresan kütüphane faaliyeti, Ankara'daki Millî Kütüphanenin gelişmesidir. Bu belki de dünyanın en genç millî kütüphanesidir. 1946 senesinde kurulmuş ve ancak 1948'de bugün muvakkaten işgal ettiği ve evvelce bir kulüp olmak üzere inşa edilmiş olan binaya yerleşmiştir. Şu son birkaç sene içinde kütüphaneci B. Adnan Ötügen, tam olarak gelişmiş bir Millî Kütüphanenin bütün karakteristik unsurlarını nüve halinde ihtiva eden bir kütüphane yaratmıştır. Bu müesseseyi organize edenler yalnız okuyucuya her türlü kolaylığı sağlamakla kalmamış, onun aynı zamanda, içinde konserler, sinema seansları ve konferanslar verilen bir kültür merkezi olacağını da daha önceden düşünmüşlerdir. Ziyaretim sırasında tertiplenen bir suvarede okuma salonuna girmekte acele eden bir dinleyici kütlesi huzurunda Türk Millî Operasının genç elemanları tarafından modern ve klâsik müzik parçaları çalındı ve söylendi.

Bugün kütüphanede, 150.000'den fazla kitap mevcuttur. Okuma salonunda referans kitaplarının ekserisine serbestçe müracaat edilebilmektedir. Geri kalan koleksiyonlar depolara giriş sırasıyla (aksesyon usulüyle) yerleştirilmişlerdir. Kütüphanenin kendisine mahsus bir cilt atelyesi, bir mikrofilm servisi, çalışma salonları, açık havada okumak için bir terası ve koleksiyonları 10-12 sene saklamaya yetecek kadar depoları vardır. Bundan anlaşılıyor ki kütüphane şim-

* UNESCO Bulletin for Libraries dergisinin Temmuz 1951 tarihli, V. cilt, 7. sayısından dilimize Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanecisi Semra Koray tarafından tercüme edilmiştir.

diden darlaşmaya yüz tutmuş ve genişletme plânları üzerinde çalışmalar başlamıştır¹.

Türkiyede kütüphanecilik sahasında önemle üzerinde durulan ve ilk ele alınan işlerden birisi de kıymetli yazmalar koleksiyonlarının kataloglarının yapılmasıdır. Bu koleksiyonlar son derece zengindir. Bunlar meyanında dünyanın en kıymetli yazmalarının yüzde seksenini ihtiva eden ve muhtelif sultanlar zamanında toplanmış olan vesikalar vardır. Millî Eğitim Bakanlığının nezareti altında hazırlanmakta olan katalogların çeşitli işleri İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesinde Mustafa Köymen'in idaresinde yapılmaktadır. Yazmalar hususî fişler üzerine, üniversal desimal sisteme göre analitik olarak tasnif edilmişlerdir. Katalogların bir kısmı bastırılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesinin bir de fevkalâde teçhiz edilmiş fotokopi lâboratuvarı vardır. Belli başlı yazmaların çoğunun burada fotoğrafları çıkarılmaktadır. Bu lâboratuvar başka memleketler hesabına da mikrofilm yapabilir.

Türkiye'de Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu müessir bir şekilde tatbik edilmektedir. Bütün kitap, risâle ve hususî işler için basılan yazılar, hattâ lokanta listeleri dahi matbaacılar tarafından İstanbul'daki Derleme Müdürlüğü vasıtasıyla beş kütüphaneye tevdi edilir. Bu Müdürlük, üç ayda bir çıkan Türkiye Bibliyografyasının yayımlanmasını da deruhte etmiş olan Mansur Tekin'in idaresindedir. İstanbul ve Ankara Fakültelerinden bazılarının kütüphaneleri çok mükemmeldir. Hemen hepsi büyük gelişmelere namzettirler. İngiliz ve Amerikan kütüphanelerinin tecrübeli bir müşahidi için bu kadar kolaylıkla netice alınacağını görmek insanı şaşırtıyor. Bu kütüphaneler umumiyetle şayanı takdir meziyetlere malik olan ve kütüphanelerini zenginleştirmek ve geliştirmek için büyük bir arzu besliyen fakülte profesörlerinin idaresine verilmiştir. Bununla beraber en başta şunu kabul etmelidir ki Türk kütüphanelerinin en önde gelen ihtiyacı kalifiye kütüphanecilerin çoğalmasındır. Bu sahada da B. Ötüken Ankara'da bir Kütüphanecilik Kursu ihdas ederek burada yüz kadar genç Fakülte mezununa ve çalışan kütüphaneciye temel bilgi vermek suretiyle mühim bir iş daha yapmıştır.

¹ Türkiye Millî Kütüphanesi hakkında daha teferruatlı bir etüt, son zamanlara kadar British Council'in Ankara'da Kütüphaneciliğini yapan M. Geoffrey Ashall Glaister tarafından 1951 yılı Şubat ayında Londra'da neşrolunan Library Association Record'da çıkmıştır.

Türk Halk Kütüphaneleri kifayetsizdirler. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulan tanınmış Halkevi Kütüphaneleri, Unesco beyannamesinde kullanılan tâbirdeki mânasiyle asla Halk Kütüphanesi telâkki edilemezler ve Cumhuriyet Halk Partisinin iktidarı kaybettiğinden beri az çok gölgede kalmışlardır. Bununla beraber Halk Kütüphanelerinin gelişmesi yolunda mühim bir hareket göze çarpmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı yakın bir gelecekte tatbik edilecek plânlar hazırlamıştır.

İRAN:

İran'da en enteresan gelişmeler Tahran Üniversitesi Fakültelerinin Kütüphanelerinde görülür. Üniversitede geniş mikyasta inkişaf etmiş ve inşaatı yarı yarıya tamamlanmış zarif ve güzel binalar vardır. Birçok fakülteler şimdiden kütüphaneleri için binalara ve kâfi müstemilâta sahiptirler. Profesör Saba'nın idare ettiği Hukuk Fakültesi Kütüphanesi bilhassa dikkate şayandır. Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi eski binasında olmakla beraber iyi koleksiyonlara ve aynı zamanda memlekette mevcut iki sistematik katalogtan birisine sahiptir. Bu katalog, beynelmilel desimal sistem prensiplerine uygun olarak B. Hakhnazarian tarafından hazırlanmıştır. Fakülte kütüphaneleri arasında tıp ve tabii ilimler kütüphaneleri diğerlerine nazaran daha az zengindirler. Bunların yakında İran-Unesco teknik yardım projesinden faydalanacakları ümit olunmaktadır. Türkiye'deki gibi İran'da da yabancı periyodikler ve analitik dergiler umumiyetle nokсандır. Birisi müstesna, müspet karakterde dokümantasyon çalışmalarına nadiren rastlanmaktadır. Bu istisnayı, Bn. Moghadam tarafından fevkalâde bir şekilde idare edilen Tahran Arkeoloji Müzesinin hususî kütüphanesi teşkil eder. Bu kütüphane dünyanın herhangi bir yerindeki kütüphanelere örnek olabilir. Bütün koleksiyon okuma salonunda ve okuyucuların emrine âmadedir. Bn. Moghadam, teferruatlı bir mevzu kataloğu yapmıştır. Bu kütüphane İran'da çalışan Arkeoloji mütehassıslarına büyük faydalar sağlamaktadır. B. Bayami tarafından idare edilen İran Millî Kütüphanesi 1937'de kurulmuştur. Bu kütüphanede bilhassa büyük kıymette eski basma eserlerle yazmalardan terekküp eden zengin koleksiyonların toplanmasına çalışılmaktadır.

Halka açık bulunan Parlâmento Kütüphanesi gibi millî karakter taşıyan kütüphanelerin çoğu her zaman rağbet gören fevkalâde

okuma salonlarına maliktirler. Bunlarda umumiyetle okuma şerâiti kusursuzdur. Memlekette henüz hususî şahısların elinde bulunan birçok kıymetli ve nadir Arapça ve Farsça yazmaların kataloglarını yapmak ve mikrofilmlerini almak için bir lâboratuvar kurulması fikri üzerinde ısrarla durulmaktadır. Etnoloji Müzesinden M. A. Hannibal, müşterek bir katalog vücuda getirmek maksadiyle koleksiyonların kataloglarını birleştirmeğe teşebbüs etmiştir. İran'da avam için kurulmuş bir Halk Kütüphanesi bugüne kadar yapılmamıştır. British Council ile Amerikan Kütüphanesi bu hususta bir istisna teşkil ederlerse de bunlar yalnız İngilizce kitaplara maliktirler. Fakat Halk Kütüphanelerinin inkişafını sağlamak için kalifiye kütüphaneciler yetiştirecek bir meslekî müessese kurmak zarureti vardır. Millî Eğitim Bakanlığı bugün bu mesleğin varlığını tanıyan ve ona resmî bir hüviyet verdirecek olan bir kanun veya talimatname hazırlamaktadır. Bu, diğer birçok gelişmelere yol açacak büyük bir ilerleme olacaktır.

İran ve Türk kütüphanelerini bir ziyaretçi gözünde karakterize eden cihet bu kütüphanelerin gelişmesinin, bu memleketlerin ilmî ve kültürel hayatlarında ön plânda rol oynayan şahsiyetlerin faaliyetine bağlı olduğudur. Herkes bilir ki kütüphaneler bir milletin terbiye, kültür ve ilim sahasının esaslı bir unsurunu teşkil ederler ve herkes bunların gelişmeleri için büyük bir hüsünüyetle çalışmaya hazırdır.